

КОНЦЕПЦІЇ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ В ЯПОНІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті розглядаються основні положення визнаних у всьому світі американських та європейських концепцій музичного виховання і навчання: Гленна Домана, Золтана Кодая, Карла Орфа, Марії Монтессорі, Еміля Жака-Далькроза, які застосовуються в Японії у вигляді, адаптованому до специфіки музичної освіти цієї країни. Автор аналізує головні аспекти методик японських науковців і вчителів-практиків щодо розвитку музичних здібностей учнів: Масару Ібука, Сін'їті Судзукі, Філіпа Судо, працюючих у цій галузі, та можливості використання досвіду музичної освіти в Японії при підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва в Україні.

Ключові слова: музична освіта, американські концепції, європейські концепції, японські концепції, релятивна сольмізація, елементарне музикування, евритмія, дзен-гітара.

Постановка проблеми. Проблема розвитку музичних здібностей дітей є однією з центральних у сучасній педагогіці в усьому світі. Історично склалося так, що здавна особливо велику увагу їй приділяють у країнах Сходу, зокрема в Японії. Саме тому вивчення персоніфікованого досвіду представників музичної педагогіки, чия діяльність і науково-методичні дослідження значним чином вплинули на становлення методики музичного виховання і навчання в Японії щодо розвитку музичних здібностей учнів може стати в нагоді при підготовці майбутніх учителів в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналітичний огляд наукової та спеціальної музичної літератури показав, що питання освітньої політики в сучасній Японії досліджують українські вчені, зокрема В. Проніков, В. Ладанов, О. Михайличенко, Ю. Михайлова [4], Н. Репетюк, В. Кравець. Художньому і музичному вихованню як органічному компоненту шкільної освіти в Японії присвячені праці російських та українських вчених: М. Хормейстера, І. Жукової, Б. Неменського, О. Сердюка, Ю. Тавровського, А. Тюленіної, В. Цвєтової та ін. Але питання висвітлення концепції музичного виховання і навчання, що застосовуються для розвитку музичних здібностей учнів в Японії і досвід науковців та вчителів-практиків, які працюють у цій галузі, zostалися поза увагою дослідників.

Мета даної публікації: висвітлити американські та європейські адаптовані концепції музичного виховання і навчання, які застосовуються в Японії щодо розвитку музичних здібностей учнів та проаналізувати досвід японських педагогів, які зробили вагомий внесок у музичну педагогіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування та розвиток музичних здібностей дітей є важливою проблемою музичної педагогічної науки і практики не тільки в Україні, а й у всьому світі. На сучасному етапі іде пошук методів, які б давали змогу естетично розвивати кожну дитину. Нові технології виховання і навчання пропонують способи педагогічного розв'язання цієї проблеми. Деякі з них реалізувалися на практиці у формі авторських концепцій, розроблених педагогами-музикантами, що поєднують у різних варіантах елементи апробованих ними на практиці технологій.

Концепції музичного виховання і навчання, які застосовуються в Японії для розвитку музичних здібностей учнів можна розділити на такі групи: 1. Американські, представником яких є Гленн Доман [1], і європейські, до яких належать доробки Золтана Кодая [8], Карла Орфа [9], Марії Монтессорі [5], Еміля Жака-Далькроза [2]. 2. Японські, засновниками яких є Масару Ібука [3], Сін'їті Судзукі [6], Філіп Тосіо Судо [10].

Головною метою музичного виховання в Японії є розвиток музичних здібностей учнів. Традиційно в Японії вважають, що можливо й необхідно розвивати музиканта в кожній дитині, тому існує безліч приватних курсів, великих і малих, для надання допомоги такого роду навчанню. Найбільш помітними серед них є Дослідницький інститут виховання таланту Судзукі Сін'їті і Музичний клас Тохо.

Засновник Музичного класу Тохо, видатний японський музикант і педагог Хідео Сайто (1902 – 1974) був певен, що західні музичні традиції у викладанні музики з успіхом можуть бути застосовані в Японії. Ключем до цього, на його думку, повинно бути формування та розвиток музичних здібностей дітей. Сьогодні у школах розвитку дитини Музичного класу Тохо працюють педагоги за європейськими і американськими методиками, адаптованими до менталітету країни, таким як: Карла Орфа, Золтана Кодая, Марії Монтессорі, Еміля Жака-Далькроза, Гленна Домана [11].

Гарно адаптувалась і широко використовується в Японії концепція "Елементарне музикування" Карла Орфа (1895-1962), німецького композитора і педагога, що розробив систему музичного виховання, засновану на колективному музикуванні дітей, яка складається з кількох елементів: співу, імпровізації, руху та гри на простих музичних інструментах, таких як цимбали, маракаси, дзвіночки, трикутники, ксилофон, металофон та інші. Ця система спрямована на розвиток ладового та музично-ритмічні відчуття, музично-слухового уявлення і музичного слуху [9].

Адапована педагогічна концепція "Релятивна Сольмізація" видатного педагога-композитора Угорщини Золтана Кодая (1882-1967) акцентована на те, що основними засобами музичного навчання є: нотна грамота, пентатоніка, відносна сольмізація, багатоголосний спів та спів а'cappella, які сприяють розвитку музичних здібностей учнів. В Японії, як і у Сполучених Штатах Америки, Канаді, Аргентині, Прибалтиці та Західній Україні, цей метод користується загальною повагою і входить у масову практику [8].

Основні принципи адаптованої до специфіки музичного виховання в Японії, концепції "Монтесорі-педагогіка" Марії Монтесорі (1870-1952) – італійського педагога, яка внесла величезний внесок у вивчення тем, пов'язаних з музичним вихованням та розвитком музичних здібностей дітей раннього віку це: свобода вибору; наявність спеціального комплексу дидактичного матеріалу М. Монтесорі; розвиток музичності через гру на музичних інструментах, спів та оволодіння основами нотної грамоти [5].

Еміль Жак-Далькроз (1865-1950) – відомий швейцарський композитор і педагог створив знамениту систему музично-ритмічного виховання, що дозволяє розвинути музичні здібності учнів, основу якої складає – ритм, а засобами розкриття виступають поєднання музики і руху, свободи тіла і духу, розвиток пластичної фантазії. Е. Жак-Далькроз з 1915 року викладав у створеному ним Інституті Музики і Ритму в Женеві. Там у нього навчався відомий японський танцівник Мікію Іто, завдяки якому "Далькроз-ритміка" стала дуже популярна в Японії. Вихідні тези адаптованої педагогічної концепції "Евритмія" Е. Далькроза: розвиток "тілесного ритмічного чуття"; розвиток музичного слуху, уміння "чути" очима і "бачити" вухами; імпровізація як провідний метод виховання [2].

В Японії знайшла широке застосування концепція Гленна Домана (1919-2013) – американського педагога і автора розвиваючих методик для дітей що, спрямовані не тільки на відкриття таланту у дитини, але і на повноцінний розвиток її музичних здібностей ("метод Домана"). Дослідження, проведені в Інституті Розвитку Людського Потенціалу у Філадельфії під керівництвом Г. Домана показують, що дитина в перші 6 років отримує більше знань, ніж за решту довгого життя, так, як "з 6-7 років у дітей починається Навчання, а Пізнання – йде від народження" [1].

Особливу рисою японської системи музичного виховання є початок занять музикою з досить раннього віку, у дитячих садочках, що працюють за системою С. Судзукі.

Сін'їті Судзукі (1898-1998) – японський скрипаль і музичний педагог, Лауреат Нобелівської Премії (1993), автор всесвітньо відомого методу музичного виховання та розвитку музичних здібностей дітей молодшого віку, "Метод С. Судзукі". Він розробив свою концепцію, виходячи з особистого досвіду, а не на основі наукових досліджень або контрольованих експериментів. С. Судзукі і Г. Доман розділяли точку зору, що всі маленькі діти володіють великим потенціалом. Головною ідеєю С. Судзукі було: "Характер первинний, музичні здатності вторинні" і його педагогічна концепція ґрунтується на чутливості раннього дошкільного періоду для емоційного та чуттєвого розвитку дитини. Основні принципи методу С. Судзукі прості і зрозумілі: створення музичного середовища; навчання батьків разом із дитиною; комбінування індивідуальних та групових занять [6].

На жаль, в Україні немає шкіл, що навчають за цією методикою розвивати музичні здібності дітей, на відміну від багатьох країн світу.

Послідовник теорії С. Судзукі, Масару Ібука (1908-1997) – президент фірми "Sony", автор новаторських концепцій виховання і навчання дітей раннього віку, директор "Асоціації раннього розвитку" та організації "Навчання талантів". Навчаючи дітей музиці в ранньому дитинстві, М. Ібука дійшов однозначного висновку, що маленька дитина має потенціал для розвитку широкого спектру музичних здібностей у віці до трьох років, потім це зробити значно важче. Концепція цього педагога, яка стверджує, що "після трьох уже пізно", кілька десятиліть тому сколихнула весь світ [3].

Філіп Тосію Судо (1959-2001) – японський музикант і письменник, автор концепції музичного виховання і навчання "Дзен мистецтво гри на гітарі". Він створив не зовсім звичайний метод музичного навчання, а шлях повного розкриття гітаристом своїх музичних здібностей, усього свого потенціалу через самовираження у музиці. Основоположний принцип Ф. Судо – кожному є що зіграти, бо в усіх нас живе музика. Вік і досвід учнів не має значення, але більш за все вона підходить для освоєння старшокласниками [10].

Отже, основні концепції музичного виховання і навчання, як японські, так і європейські та американські, адаптовані до специфіки японської музичної освіти, які застосовуються в Японії для розвитку музичних здібностей учнів можна представити у вигляді таблиці 1.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що музичне виховання дітей в Японії здійснюється від самого народження. Японські концепції музичного виховання і навчання С. Судзукі, М. Ібука, Ф. Судо розвивають музичні здібності учнів, реалізуючи при цьому основну мету естетичного виховання дітей. Вони зовсім не знаходяться в суперечності з європейськими та американськими, адаптованими до специфіки японської музичної освіти, методиками такими як: К. Орфа, З. Кодая, М. Монтесорі, Е. Жака-Далькроза, Г. Домана. Досвід використання концепцій музичного виховання і навчання, які застосовуються в Японії для розвитку музичних здібностей учнів буде доречним при викладанні у вищих педагогічних закладах таких дисциплін, як: "Технології музичного навчання і виховання", "Сучасні технології музичного виховання", "Методика музично-теоретичної підготовки", що буде сприяти підвищенню ефективності підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні.

**Концепції музичного виховання і навчання,
які застосовуються в Японії для розвитку музичних здібностей учнів**

Концепції	Основні положення
Гленн Доман, Америка	<ol style="list-style-type: none"> 1. Слухання і аналіз музики батьками разом з дітьми; 2. Перетворення уроку музики в розвагу; 3. Розвиток музичного слуху і ритміки через навчання грі на музичних інструментах.
Золтан Кодай, Угорщина	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тільки спів здатен розвинути відносний звуковисотний слух, музичний слух і відчуття ритму; 2. Розучування по слуху пісень – перші кроки на шляху знайомства дитини з музикою; 3. Навчатись грі на струнному або духовому інструменті, слід починати лише після освоєння нот; 4. Важливо починати музичне виховання якомога раніше.
Карл Орф, Німеччина	<ol style="list-style-type: none"> 1. Колективне музикування дітей, що складається з: співу, імпровізації, руху та гри на простих музичних інструментах, таких як цимбали, маракаси, дзвіночки, трикутники, ксилофон, металофон та інші; 2. Мовні вправи; 3. Поетичне музикування; 4. Елементарний музичний театр.
Марія Монтессорі, Італія	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ігрова форма навчання; 2. Самостійне виконання вправ; 3. Індивідуальний підхід педагога до кожної дитини, створення спеціального розвиваючого середовища; 4. Пасивний спів і акцентування уваги дитини на розрізненні модуляцій людського голосу; 5. Застосування музичного матеріалу М. Монтессорі – набору дзвіночків для збільшення гостроти слухового сприйняття.
Еміль Жак-Далькроз, Швейцарія	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тіло дитини – інструмент, здатний відгукуватися на музику; 2. У музичних рухах об'єднуються зорове і слухове; 3. У ритмічній гімнастиці поєднуються рухи і музичне звучання; 4. Сольфеджіо для тіла – вправи на концентрацію уваги, розвиток внутрішнього слуху, пам'яті, координації рухів; 5. Пластична та музична імпровізації – як спосіб розвинення власного ритму. 6. Вікові підходи до навчання; 7. Ігровий метод проведення заняття; 8. Метод ритмічного дихання.
Масару Ібука, Японія	<ol style="list-style-type: none"> 1. Музична гармонія найкраще засвоюється в ранньому дитинстві, в 2, 3 або 4 роки; 2. Діти вивчають музику граючи і готові вчитися завжди; 3. Слухаючи як співають хором, дитина навчається музичній грамоті не з окремих нот, а відразу з цілих співзвуч; 4. Дитині легше зрозуміти комбінації звуків і інтуїтивно відчуті індивідуальні якості кожного звуку; 5. Досконалий слух можна розвинути у маленької дитини, якщо дати їй правильну музичну освіту; 6. Навчання грі на інструменті розвиває концентрацію і увагу і для дітей це майже неусвідомлене зусилля; 7. Створення мотивації до навчання.
Сін'їті Судзукі, Японія	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кожну дитину можна навчити. Чим раніше, тим краще; 2. Емоційно забарвлене навчання; 3. Мотивація до навчання, бо діти вчать на ентузіазмі, і їх успіхи потребують підтримки, а виступи заохочення; 4. Розвиток музичної пам'яті через активне слухання музики; 5. Покроковий підхід і повторення досвіду; 6. Залучення батьків до навчання; 7. Любов оточуючих.
Філіп Тосіо Судо, Японія	<ol style="list-style-type: none"> 1. Самостійний пошук необхідної інформації учнем; 2. Навчання на основі набутого досвіду; 3. Осмислений підхід до навчання; 4. Покроковість навчання; 5. Розвиток дисципліни, старанності, свідомості і концентрація учня; 6. Розвиток таланту, музичного слуху, музичного смаку, музично-ритмічних відчуттів, психомоторних здібностей; 7. Колективне музикування.

Використані джерела

1. Гленн Доман. Как научить ребенка читать. Ласковая революция / Гленн Доман ; пер. с англ. Г. Кривошеиной. – М. : АСТ, Астрель, 2004. – 256 с.
2. Жак-Далькроз Е. Ритм / Жак-Далькроз Е. – М., 2006. – 248 с.
3. Масару Ибука. После трех уже поздно / Масару Ибука ; пер. с англ. М. и Н. Перовых. – М. : РУССЛИТ, 1991. – 96 с.
4. Михайлова Ю. Д. Традиционная система социализации детей в Японии / Ю. Д. Михайлова // Этнография детства: Традиционные формы воспитания детей и подростков у народов Восточной и Юго-Восточной Азии. – М., 1983. – С. 89–110.
5. Монтессори М. Мой метод. Руководство по воспитанию детей от 3 до 6 лет / Монтессори М. – М. : Центрполиграф, 2010. – 416 с.
6. Судзуки С. Возвращенные с любовью. Классический подход к воспитанию талантов. – М. : Попурри, 2005. – 192 с.
7. Тавровський Ю. В. Загадки "японского духа" / Тавровський Ю. В. – М.: Сов. Россия, 1989. – 126 с.
8. Тайнель Е. З. Музично-педагогічна концепція Золтана Кодая та її адаптація в загальноосвітніх школах України на основі народнопісенного фольклору : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Тайнель Ельвіра Золтанівна. – К., 1993. – 177 с.
9. Тютюнникова Т. Э. Концепция творческого обучения Карла Орфа : история, теория, методика : дисс. ... кандидата искусств. : 17.00.02 / Тютюнникова Татьяна Эдуардовна. – М., 1999. – 199 с.
10. Филипп Судо. Дзэн искусство игры на гитаре / Филипп Судо ; пер. с англ. Н. А. Вуль. – СПб : Амфора, 2006. – 256 с.
11. Lambert M. Surhone. Toho Gakuen School of Music / Lambert M. Surhone, Mariam T. Tennoe, Susan F. Henssionow. – London, 2010. – 92 p.

Soldatenko O.

**CONCEPT OF MUSICAL EDUCATION AND TRAINING,
USED IN JAPAN FOR THE DEVELOPMENT
OF MUSICAL ABILITIES OF STUDENTS**

The problem of development of musical abilities of children is one of the central problems in modern pedagogy worldwide. Historically, that has long been especially great attention is paid to it in the East, especially in Japan. That is why the purpose of the article is to highlight Japanese, US and European concepts of musical education adapted to the specifics music education in Japan, which are used in this country for the development of musical abilities of students and teachers. The text gives a valuable information on widely used concept Glenn Doman "method Doman" is not only aimed at the discovery of talent in the child, but also the full development of his musical abilities. It is spoken in detail teaching the concept of "Relative Solmization" outstanding teacher-Hungarian composer Zoltán Kodály in Japan as in the United States, Canada, Argentina, the Baltics and Western Ukraine, enjoys general respect and enters the mass practice. Much attention is given to beautifully adapted and widely used in Japan, the concept of "elementary music" Carl Orf. The article gives a detailed analysis of the concept of "Montessori-pedagogy" Maria Montessori made an enormous contribution to the study of topics related to the musical education of young children. It is described in short about E. Jacques-Dalcroze "eurythmy" at the Institute of Music and rhythm in Geneva. There he studied the famous Japanese dancer Mikio Ito, whereby "Dalcroze rhythm", became very popular in Japan. The author analyzes the concept of Japanese scholars and teachers-practitioners: N. Ibuka, S. Suzuki, F. Sudo, who made a great contribution to the development of musical abilities of children in the country. Main article presents information in a table where details are given basic provisions of each musical education concepts used in Japan. The article conclusions, that the musical education of children in Japan is from birth. The Japanese concept of musical education and training S. Suzuki, M. Ibuka, F. Sudo developing musical abilities of students, realizing thus the main purpose of aesthetic education of children. They are not in contradiction with techniques such as Karl Orff, Kodály Z., M. Montessori, E. Jacques-Dalcroze, G. Doman. Using the Japanese experience teaching high school musical is appropriate when teaching such subjects as: "Technologies musical learning and of education", "Modern technologies musical of education", "Method of musical and theoretical training" in the preparation of future teachers of music in Ukraine to further their professional activities.

Key words: music education, the American concept, European concept, the concept of Japanese, relative solmization, elementary music, eurythmy, Zen Guitar.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2016 р.